

Osobní a přivlastňovací zájmena v češtině pro cizince: komplexnost a simplifikace v zrcadle současného úzu

Andrea Hudousková

Ústav bohemistických studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

andrea.hudouskova@ff.cuni.cz

Personal and possessive pronouns in Czech for foreigners: complexity and simplification in the mirror of current language use

ABSTRACT: The present paper focuses on variant forms of personal pronouns *on / ono* (*he / it*) and possessive pronouns *můj / tvůj / svůj* (*my / your / oneself's*) from the perspective of teaching Czech as a foreign language.

The paradigm of these personal and possessive pronouns is characterized by the coexistence of variant forms, which the foreign students have to face at the very beginning of learning Czech. Hence, the textbooks of Czech attempt in different ways to reduce the number of variants in order to simplify the complexity of paradigms. However, if such simplification is to be precise and adequate, it should rely on comprehensive knowledge of current language use, which the corpus data may significantly contribute to.

On the basis of the data from the synchronic written corpus of Czech SYN2010, the paper aims to find out the frequency and distribution of variant forms of personal and possessive pronouns in current Czech and to make conclusions with respect to the presentation of pronominal paradigms in Czech for foreigners, which should meet the requirement of adequacy and simplicity and favour frequent and progressive forms.

1 Úvod

Již v počátečních fázích studia češtiny se cizinci setkávají s formami osobních a přivlastňovacích zájmen, jež se vyznačují velkou tvarovou variabilitou. Ve snaze snížit počet forem, které je třeba si osvojit, usilují učebnice češtiny pro cizince různým způsobem o zjednodušení paradigmat těchto zájmen. Nemá-li však přitom docházet k nežádoucímu zkreslení, je třeba vycházet z dobré znalosti současného úzu. Jedním z cenných zdrojů jeho poznání jsou korpusy současné mluvené a psané češtiny.

Článek se zaměřuje jednak na variantní formy osobních zájmen *on / ono* v genitivu a akuzativu, jednak na konkurenci adjektivních a zájmenných tvarů přivlastňovacích zájmen *můj / tvůj / svůj*. Na základě korpusového výzkumu budou zjišťovány následující údaje:

1) míra rozlišování rodu, životnosti a pádu (A/G)¹ u osobních zájmen *on / ono* v současném psaném a mluveném úzu, konkrétně:

- a) četnost a distribuce jednotlivých dubletních forem;
- b) míra rozlišování životnosti u akuzativních tvarů *jeho, jej / něho, něj*;
- c) poměr výskytu akuzativních tvarů *ho, je, jej, jeho / něho, něj* u zájmena *ono*;

¹ Nominativ (N), genitiv (G), dativ (D), akuzativ (A), lokál (L), instrumentál (I).

2) poměr výskytu dublet přivlastňovacích zájmen *můj / tvůj / svůj* v přímých a nepřímých pádech.

Ze zjištěných dat budou vyvozeny důsledky pro způsob prezentace zmíněných deklinačních paradigmat ve výuce češtiny pro cizince. Je žádoucí, aby výklad gramatických jevů byl přehledný a přesný a aby si studenti komplexně osvojili tvary časté a progresivní, a to bez zavádějící simplifikace.

2 Paradigmata osobních a přivlastňovacích zájmen

Tabulka (1) uvádí formy osobních zájmen *on* a *ono* v genitivu a akuzativu, jak jsou zachyceny v současných mluvnicích češtiny.²

(1) Genitivní a akuzativní tvary osobních zájmen *on / ono*

	ON _{živ}	ON _{neživ}	ONO
G	jeho/ jej /ho něho/něj		
A	jeho /jej/ho něho /něj	jej/ho něj	je /jej/ho ně /něj

V souvislosti s výše uvedeným paradigmatem se korpusový výzkum zaměří na následující otázky:

- 1) do jaké míry se v úzu současné spisovné češtiny rozlišuje mezi akuzativními životnými formami *jeho / něho* a neživotnými tvary *jej / něj*;
- 2) do jaké míry jsou živé akuzativní formy neutra *je / ně*;
- 3) jaké je zastoupení formy *jej*, a to jak v akuzativu, tak zejména v genitivu.

Mluvnice češtiny se v popisu těchto aspektů liší. Zatímco MČ2 a ČŘJ rozlišují životný a neživotný akuzativ zájmena *on*, PMČ a MSCČ tento rozdíl neuvádějí. MSCČ dále uvádí, že tvar *něj* v úzu převažuje nad formou *něho*.³ Zájmeno *jej* je uváděno jako knižní, a to zejména v genitivu, podobně též akuzativní forma neutra *je*.⁴

V deklinaci přivlastňovacích zájmen *můj / tvůj / svůj* si konkurují krátké adjektivní tvary s delšími zájmennými tvary, tvořenými analogicky podle měkké deklinace přivlastňovacích zájmen *náš / váš*. Tabulka (2) ukazuje dublety v nominativu a akuzativu přivlastňovacích zájmen, a to v plurálu životných i neživotných maskulin a v singuláru i plurálu feminin a neuter.

(2) Nominativní a akuzativní tvary přivlastňovacího zájmena *můj*

	m _{živ.}	m _{neživ.}	f.		n.	
	pl.		sg.	pl.	sg.	pl.
N	mí moji	mé moje	má moje	mé moje	mé moje	má moje
A	mé moje		mou moji			

² Srov. Cvrček (2010) – v textu MSCČ; Čechová (2000) – v textu ČŘJ; Karlík – Rusínová – Nekula (1996) v textu PMČ; Komárek (1986) – v textu MČ2.

³ V poměru 65/35 (Cvrček, 2000: 213).

⁴ Viz např. Komárek (1986: 397).

Dublety jsou rovněž v celém singulárovém paradigmatu feminin, jak ukazuje tabulka (3). Mluvnice ČRJ (Čechová, 2000: 215) uvádí, že v G, D, L a I jsou delší zájmenné formy hovorové. Ostatní mluvnice stylové příznaky dublet neuvádějí.

(3) Femininní tvary přivlastňovacího zájmena *můj*

	F.sg.
N	má, moje
G, D, L	mé, mojí
A	mou, moji
I	mou, mojí

3 Učebnice češtiny pro cizince

Tento oddíl je věnován prezentaci paradigmat osobních a přivlastňovacích zájmen v učebnicích češtiny pro cizince⁵, a to přibližně na úrovni B1 podle SERR, kde se předpokládá výklad základních gramatických jevů v relativní úplnosti.

3.1 Osobní zájmena v učebnicích češtiny pro cizince

Při prezentaci forem osobních zájmen *on / ono* volí jednotlivé učebnice češtiny pro cizince různou míru komplexnosti či simplifikace, a to zejména v případě akuzativu.

Úplný soubor akuzativních tvarů, jak ho uvádí tabulka (1), se objevuje v *Conf* a *Rem*⁶. První možnou simplifikací je nerozlišovat životné a neživotné tvary zájmena *on* jako v *Kest* a *Adam*⁷. Přitom distinkce mezi akuzativními tvary maskulina a neutra je v těchto učebnicích zachována. Druhou možností je naopak ztotožnit akuzativní tvary zájmen *on* a *ono*. Toto řešení volí *Hol* a *Reš*.⁸ V těchto učebnicích se naopak upozorňuje na to, že tvary *jeho / něho* jsou formy maskulina životného.

Z genitivních tvarů zájmen *on / ono*, uvedených v tabulce (1), učebnice zpravidla neuvádějí formu *jej*, jež je českými mluvicemi hodnocena jako knižní.⁹

3.2 Přivlastňovací zájmena v učebnicích češtiny pro cizince

Jak bylo znázorněno v tabulkách (2) a (3), paradigmata přivlastňovacích zájmen *můj / tvůj / svůj* se vyznačují dubletami v nominativu a akuzativu všech rodů a obou čísel¹⁰ a ve všech pádech singuláru feminina. I zde volí učebnice češtiny pro cizince různou míru simplifikace.

5 Pozornost se zaměřila na následující učebnice: Kestřánková, M. – Šnidaufová, G. – Kopicová, K. (2010): *Čeština pro cizince, úroveň B1*. (v textu *Kest*); Adamovičová, A. – Ivanovová, D. – Hrdlička, M. (2010): *Basic Czech II*. (v textu *Adam*); Holá, L. – Bořilová, P. (2009): *Česky krok za krokem 2 (B1)* (v textu *Hol*); Confortiová, H. – Turzиковá, M. (2008): *Čeština pro pokročilé*. (v textu *Conf*); Rešková, I. – Pintarová, M. (2006, 3. vyd.): *Communicative Czech: Elementary Czech*. (v textu *Reš*); Remediosová, H. – Čechová, E. (2005, 5. vyd.): *Chcete mluvit česky?* (v textu *Rem*). Jedná se o učebnice, které přibližně odpovídají úrovni B1 a v současnosti jsou běžně užívány pro výuku češtiny pro cizince.

6 *Rem* neuvádí tvar *jej* pro akuzativ neutra.

7 *Adam* navíc neuvádí tvary *je / ně* pro akuzativ neutra.

8 *Hol* v zájmu úplnosti pod tabulkou uvádí následující poznámku: „V A alternuje zájmeno *ono* formy *ho / něj / jej* s formami *je / ně / je*, formy *je / ně / je* jsou knižní.“ *Reš* akuzativní tvary neutra *je / ně* neuvádí vůbec.

9 Výjimkou jsou *Reš* a *Adam*. V *Conf* chybí tvar *nej*, který však v době vzniku prvního vydání učebnice nebyl jazykovými příručkami považován za neutrální spisovný tvar.

10 S výjimkou singuláru maskulin.

Všechny dublety uvádějí *Reš*, *Rem* a *Hol*. Kratší, adjektivní tvary jsou jako první v pořadí řazeny v *Reš* a *Rem*, přičemž *Rem* upozorňuje na to, že tyto formy jsou typické pro psanou češtinu, zatímco delší formy jsou mluvené. *Hol* naopak uvádí jako první delší, zájmenou formu s poznámkou, že „Kratké formy ... jsou knižní. Když mluvíme, používáme častěji dlouhé formy ... (nebo formy obecné češtiny *mý*, *tvý*, *svý*).

Jiné učebnice variantnost tvarů redukují. Například *Kest* neuvádí dvojtvary v dativu a lokálu sg. f.¹¹ *Conf* uvádí dublety pouze v nominativu a akuzativu všech rodů a obou čísel. Obě učebnice řadí kratší, adjektivní formu jako první.

4 Odraz současného úzu v korpusu

Jak bylo uvedeno v úvodu, jakýkoli popis českého morfologického systému by měl vycházet z důkladného poznání současného úzu. To platí i pro prezentaci gramatiky češtiny jako cizího jazyka. Morfologický systém češtiny je pro cizince natolik složitý, že je žádoucí klást důraz na formy frekventované a progresivní a naopak upozadit formy řídké či ustupující. Díky korpusovému výzkumu morfologických variant lze takové údaje poměrně jednoduše získat. Data v následujících pododdílech byla získána ze synchronního korpusu psané češtiny SYN2010 a doplněna korpusovými údaji o mluvené češtině podle MSC.

4.1 Osobní zájmena v korpusu a v prezentaci češtiny pro cizince

Míru zastoupení jednotlivých akuzativních a genitivních forem osobních zájmen *on* a *ono* zachycuje tabulka (4).¹²

(4) Zastoupení akuzativních a genitivních tvarů zájmen *on* / *ono* v SYN2010

	ho	jej	jeho	něho	něj	je	ně
celkem	174 782	27 070	732	18 813	55 371	212	14 069
A.m_{živ.}	72%	32%	55%	47%	43%		
A.m_{neživ.}	19% 32 772	63% 16 986	–	–	11% 6 091		
A.n.	5,3% 9 322	4,7% 1 263	–	–	–	7,5% 16	4,8% 1 163
G.m_{živ.}	2,5% 4 369	–	4%	39% 7 274	28% 15 504		
G.m_{neživ.}	–	–	–	11% 2 069	14% 8 029		

11 Motivace tohoto zjednodušení není zřejmá. Dubleta v genitivu, která je totožná s formami v D a L, je naopak uvedena.

12 Převažující formy jsou zvýrazněny tučně. Kurzívou jsou vyznačeny tvary typické pro životná maskulina. Údaje o distribuci tvarů osobních zájmen byly získány metodou měření na náhodných vzorcích.

Jak ukazuje tabulka, převažující akuzativní formou zájmen *on* a *ono* je klitika *ho*. Dále je vidět, že akuzativní tvary *jeho* / *něho* jsou formami maskulina životného. Akuzativ neutra *je* je v korpusu omezen pouze na několik výskytů a je zcela nahrazen původně maskulinními formami *ho* a *jej*. Naproti tomu forma tohoto zájmena po předložce (*ně*) je jedinou možností, akuzativ *něj* pro neutra není doložen. V genitivu v případě obou zájmen dominují předložkové pády a forma *něj*. Jak ukazuje tabulka, tato forma je téměř univerzální formou akuzativu a genitivu obou zájmen, s výjimkou akuzativu neutra. Tvar *něho* je v genitivu doložen opět spíše pro maskulina životná. Forma *jej* nebyla v genitivu zaznamenána vůbec.

Tato zjištění jsou potvrzena údaji o mluvené češtině z MSC (Cvrček, 2010: 212–213). Jak uvádí tato mluvnická, z variant *ho* / *jej* / *jeho* se v mluvené češtině téměř vždy vyskytuje tvar *ho*, a to zejména na úkor formy *jej*, jak v genitivu, tak v akuzativu. Z forem po předložce v mluvené češtině zcela dominuje tvar *něj* (97%).

Vyvodíme-li z těchto údajů důsledky pro prezentaci forem osobních zájmen *on* / *ono* ve výuce češtiny pro cizince, dostáváme se k souboru tvarů uvedenému v tabulce (5).

(5) Simplifikace tvarové variantnosti zájmen *on* / *ono* ve výuce češtiny pro cizince

	on_{živ.}	on_{neživ.}	ono
G	ho, něj		
A	ho, (jej), něj		

Na základě údajů z korpusu SYN2010 lze dospět k závěru, že v genitivu i akuzativu lze sloučit formy zájmen *on* / *ono*, aniž by se přitom jednalo o nežádoucí simplifikaci. Jak ukazují korpusová data, v genitivu dominuje nepřízvučná forma *ho* a tvar *něj*. Totéž platí i v akuzativu, kde se navíc uplatňuje nestálá klitika *jej*. V případě, že je vhodná ještě větší míra zjednodušení,¹³ bylo by možné tento tvar opominout a zjednodušit genitiv a akuzativ obou zájmen pouze na formy *ho*, *něj*. Soubor osmnácti zájmenných tvarů z tabulky (1) se tak zmenší na pouhé dva. Pokud je naopak žádoucí větší přesnost výkladu, lze tabulku (5) doplnit dvěma poznámkami:

- 1) *jeho* / *něho* jsou formy akuzativu a genitivu maskulina životného;
- 2) v akuzativu se vyskytují dublety *jej* (m. / n.) a *ně* (n.).

4.2 Přivlastňovací zájmena v korpusu a v prezentaci češtiny pro cizince

Poměry kratších a delších forem přivlastňovacího zájmena *můj* v korpusu SYN2010 zachycuje tabulka (6).¹⁴

(6) Zastoupení nominativních a akuzativních tvarů přivlastňovacího zájmena *můj* v SYN2010

	m_{živ.}	m_{neživ.}	f.		n.	
	pl.		sg.	pl.	sg.	pl.
N	34/66	55/45	28/72	50/50	44/56	40/60
A	70/30	58/42	72/28	51/49	60/40	58/42

13 Například u mluvčích asijských jazyků.

14 Zastoupení variant zájmena *tvůj* je obdobné. Zajímavá jsou však zjištění týkající se zájmena *svůj*, u nějž v akuzativu všech rodů výrazně převládají kratší, adjektivní formy.

Jak ukazuje tabulka (6), poměry kratších a delších forem přivlastňovacího zájmena *můj* v nominativu a akuzativu jsou vyrovnané. Výjimkou je nominativ plurálu maskulina životného a feminina, kde převládají delší formy *moji* a *moje*. Naopak v akuzativu plurálu maskulina životného a feminina převládá kratší forma *mé*. V mluvené češtině podle MSC převládají delší, zájmenné formy.¹⁵

Při prezentaci těchto variantních tvarů v češtině pro cizince se tedy jeví jako výhodné preferovat delší formy, a to ze tří důvodů. Delší formy jsou progresivní a v mluveném jazyce zcela převládají. Dále se tak deklinace přivlastňovacích zájmen *můj* / *tvůj* / *svůj* přiblíží měkké deklinaci zájmen *náš* / *váš* a počet forem, jež je nutné si osvojit, se sníží na pouhé dvě, jak ukazuje tabulka (7).¹⁶ Pro úplnost lze takovou tabulku doplnit poznámkou, že ke všem uvedeným formám existují krátké dublety podle adjektivního vzoru *mladý*, které jsou typické pro psanou češtinu.

(7) Simplifikace tvarové variantnosti zájmena *můj* v N / A ve výuce češtiny pro cizince

	m_{živ.}	m_{neživ.}	f.		n.	
	pl.		sg.	pl.	sg.	pl.
N	moji	moje	moje	moje		
A	moje		moji			

Poměr kratších a delších tvarů přivlastňovacího zájmena *můj* v paradigmatu feminina singuláru podle korpusu SYN2010 je zachycen v tabulce (8).¹⁷

(8) Zastoupení femininních tvarů přivlastňovacího zájmena *můj* v SYN2010

F.sg.	
N	28/72
G	90/10
D	85/15
A	72/28
L	92/18
I	76/24

S výjimkou nominativu převažují ve všech pádech kratší, adjektivní formy zájmen. V mluvené češtině je však podle MSC situace zcela opačná.¹⁸ Proto se opět přikláníme k tomu, aby se ve výuce češtiny pro cizince dávala přednost delším, zájmenným formám, a to ze stejných důvodů jako u nominativních a akuzativních forem všech rodů: delší formy jsou progresivnější a v současné mluvené češtině převažují, deklinace zájmen *můj* / *tvůj* / *svůj* se tak přiblíží deklinaci zájmen *náš* / *váš* a počet forem k osvojení se sníží na tři, jak ukazuje

15 A to i na úkor obecněčeské formy *mý*. Viz Cvrček (2010: 215): f.: *moje* (nejčastěji), *mou* / *moji* / *mojí* (6/32/62);

pl.: *mí* / *moji* (23/77), *mé* / *moje* / *mý* (5/79/15), *má* / *moje* / *mý* (0/92/8).

16 Existuje však i opačný úhel pohledu. Ve výuce češtiny pro cizince se někdy dává přednost kratším tvarům přivlastňovacích zájmen právě kvůli jejich analogii s tvary tvrdých adjektiv. K tomuto řešení se nepřikláníme, neboť některé z těchto zájmenných forem jsou již pociťovány jako knižní – srov. N.pl.m_{živ.}, N.sg.f. a N.n.

17 Zastoupení variant u přivlastňovacího zájmena *tvůj* je obdobné. Převaha kratších forem je opět ještě výraznější u zájmena *svůj*.

18 Viz Cvrček (2010: 215): *moje* (nejčastěji); *mé* / *moji* / *mý* (8/64/28); *mou* / *moji* / *mojí* (6/32/62); *mou* / *moji* (8/92).

tabulka (9).

(9) Simplifikace femininního paradigmatu zájmena *můj* ve výuce češtiny pro cizince

	f.sg.
N	moje
G, D, L	mojí
A, I	moji

Tuto tabulku lze pro úplnost doplnit poznámkou, že ke všem tvarům existují krátké dublety podle adjektivního vzoru *mladý*, jež jsou v G, D, L a I v psané češtině základní.

5 Shrnutí – osobní a přivlastňovací zájmena v učebnicích češtiny pro cizince

Prezentace složitého morfologického systému češtiny ve výuce cizinců vyžaduje maximální jednoduchost a přesnost.¹⁹ Cílem tohoto článku bylo ukázat, že toho lze dosáhnout pouze na základě důkladné znalosti současného úzu, k jehož poznání mohou významně přispět korpusová data. Na základě údajů ze synchronního korpusu psané češtiny SYN2010 byl zjištěn výskyt variantních tvarů osobních zájmen *on / ono* v genitivu a akuzativu a také zastoupení dublet přivlastňovacích zájmen *můj / tvůj / svůj*. Na základě těchto údajů byly vyvozeny důsledky pro prezentaci těchto forem ve výuce češtiny pro cizince.

Při srovnání korpusových dat se způsobem prezentace těchto forem v učebnicích češtiny pro cizince se ukazuje, že nejbližší k údajům ze SYN2010 mají soubory tvarů uvedených v *Hol*. Způsob výkladu genitivu a akuzativu osobních zájmen v této učebnici zachycuje tabulka (10).

(10) Prezentace genitivních a akuzativních tvarů zájmen *on / ono* v *Hol*

	on / ono
G, A	jeho _{živ} / jej / ho něho _{živ} / něj

Jak bylo na základě korpusových zjištění navrženo v oddíle 4.2, pro potřeby výuky české gramatiky pro cizince lze sloučit formy genitivu a akuzativu i formy zájmen *on* a *ono*.²⁰ Tabulka (10) upozorňuje na to, že tvary *jeho / něho* jsou formami maskulina životného. Pod tabulkou je v *Hol* dále uvedena poznámka, že „V A alternuje zájmeno *ono* formy *ho / něj / jej* s formami *je / ně / je*, formy *je / ně / je* jsou knižní.“ Tento postup dobře vystihuje korpusové údaje z tabulky (4).

V případě přivlastňovacích zájmen *můj / tvůj / svůj* *Hol* uvádí všechny dublety z tabulek (2) a (3), přičemž jako první řadí delší, zájmenné tvary. Pod tabulkou následuje poznámka, že „Krátké formy ... jsou knižní. Když mluvíme, používáme častěji dlouhé formy ... (nebo formy obecné češtiny *mý, tvý, svý*).“ Podle zjištění z korpusu není formulace v poznámce

19 Srov. Hrdlička (2009, 2010).

20 Relevantním hlediskem samozřejmě je, komu je výklad daného gramatického jevu určen. Ke zjednodušení paradigmat navrženému v článku se jistě nebude přistupovat při výuce Slovanů, slavistů či velmi pokročilých studentů. Při prezentaci českého morfologického systému mluvčím neflektivních jazyků na úrovni začátečníků a mírně pokročilých je naopak adekvátní simplifikace velkým přínosem při studiu jazyka.

zcela přesná. Tvarové varianty v nominativu a akuzativu všech rodů a obou čísel jsou v psané češtině až na drobné výjimky uvedené v oddíle 4.2 rovnocenné. Navíc kratší, adjektivní formy v G, D, L, I sg.f. se v psané češtině stále jeví jako základní. Přes uvedené výtky však v *Hol* prezentace forem, na něž jsme zaměřili pozornost v tomto článku, naplňuje požadavek účelné simplifikace, jejíž adekvátnost byla potvrzena korpusovým výzkumem.

LITERATURA

ADAMOVIČOVÁ, A. – IVANOVÁ, D. – HRDLIČKA, M. (2010): *Basic Czech II*. Praha: Karolinum.

CONFORTIOVÁ, H. – TURZÍKOVÁ, M. (2008): *Čeština pro pokročilé*. Praha: Karolinum.

CVRČEK, V. (2010): *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Karolinum.

ČECHOVÁ, M. (2000): *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství.

Český národní korpus – SYN2010. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>

HRDLIČKA, M. (2009): *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka: k prezentaci gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince*. Praha: Karolinum.

HRDLIČKA, M. (2010): *Kapitoly o češtině jako cizím jazyku*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

HOLÁ, L. – BOŘILOVÁ, P. (2009): *Česky krok za krokem 2 (B1)*. Praha: Akropolis.

KARLÍK, P. – RUSÍNOVÁ, Z. – NEKULA, M. (1996): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN.

KESTŘÁNKOVÁ, M. – ŠNAIDAUFVÁ, G. – KOPICOVÁ, K. (2010): *Čeština pro cizince, úroveň B1*. Brno: Computer Press.

KOMÁREK, M. et al. (1986): *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia.

REŠKOVÁ, I. – PINTAROVÁ, M. (2006): *Communicative Czech: Elementary Czech*. Praha: Ivana Rešková.

REMEDIOSOVÁ, H. – Čechová, E. (2005): *Chcete mluvit česky?* Liberec: Harry Putz.